

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.2.4>

KULTURA JAKO EDUKACJA, WYCHOWANIE I STYL ŻYCIA NOTARIUSZA

Nataliia Manoilo

*kandydat nauk filozoficznych,
doktorant*

*Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego imienia M.P. Drahomanowa
notariusz prywatny*

Kijowskiego miejskiego powiatu notarialnego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-6369-7437

e-mail: notarmanoylo@gmail.com

Adnotacja. W artykule omówiono główne elementy składowe, które zawiera semantyczna treść słowa kultura. Uważa się, że notariusz, którego działalność zawodowa podlega zatwierdzeniu w społeczeństwie wysokiej kultury prawnej, jest jednocześnie nośnikiem nie tylko świadomości prawnej, ale także wysokiego poziomu całego cyklu dyscyplin społecznych. Pierwotne znaczenie słowa kultura oznacza przetwarzanie nie tylko środowiska naturalnego, zaczynając od ziemi, ale także przetwarzanie wrodzonej natury, która nie zawsze odgrywa funkcję społecznotwórczą. Stąd ciągłe konflikty nie tylko między poszczególnymi ludźmi, których postacie są wielokierunkowe, ale także między narodami, w tym wojną o fizyczne zniszczenie. Taka kultura zachowania jest w stanie przeciwdziałać takiemu kierunkowi istnienia ludzkości, który jest kształtowany przez system edukacji i wychowania, ukierunkowany na rozwój umiejętności, które każda osoba jest w stanie rozwinąć zarówno dla siebie, jak i dla społeczeństwa i środowiska.

Słowa kluczowe: Człowiek, społeczeństwo, notariusz, edukacja, wychowanie, rozwój, styl życia.

CULTURE AS EDUCATION, EDUCATION AND LIFESTYLE OF A NOTARY

Nataliia Manoilo

*Candidate of Philosophical Sciences,
Doctoral Student*

*National Pedagogical Dragomanov University,
Private Notary of Kyiv City Notarial District (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-6369-7437

e-mail: notarmanoylo@gmail.com

Abstract. The article considers the main constituent elements that contain the semantic meaning of the word culture. It is believed that a notary, whose professional activity is subject to the establishment of a high legal culture in society, is at the same time the bearer not only of legal awareness, but also a high level of the whole cycle of social disciplines. The primary meaning of the word culture means the processing not only of the natural environment, starting with the earth, but also the processing of innate natural character, which does not always play a social and creative function. Hence the constant conflicts not only between individuals whose characters are diverse, but also between nations, including the war for physical destruction. Such a culture of behavior, which is formed by the system of education and upbringing, aimed at the development of those abilities that each person is able to develop for the benefit of themselves and society and the natural environment, is able to counteract this direction of human existence.

Key words: human, society, notary, education, upbringing, development, lifestyle and acceptable to society.

КУЛЬТУРА ЯК ОСВІТА, ВИХОВАННЯ І СПОСІБ ЖИТТЯ NOTARIUSA

Наталія Манойло

*кандидат філософських наук,
докторант*

*Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
приватний нотаріус*

Київського міського нотаріального округу (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-6369-7437

e-mail: notarmanoylo@gmail.com

Анотация. У статті розглянуті основні складові елементи, які містить у собі смисловий зміст слова культура. Розглядається думка, що нотаріус, чия професійна діяльність підпорядкована утвердженню в суспільстві високої правової культури, є водночас носієм не лише правосвідомості, але й високого рівня всього циклу суспільних дисциплін. Первинне значення, яке має слово культура, означає обробку не тільки природного середовища, починаючи із землі, але й обробку вродженого природного характеру, який далеко не завжди відіграє суспільство-творчу

функцію. Звідси й постійні конфлікти не тільки між окремими людьми, характери яких різноспрямовані, але й між народами, включно до війни на фізичне знищення. Протидіяти такому напрямку існування людства здатна така культура поведінки, яка формується системою освіти й виховання, цілеспрямована на розвиток тих здібностей, які кожна людина здатна розвинути собі на користь, а також на користь суспільству та природному середовищу.

Ключові слова: людина, суспільство, нотаріус, освіта, виховання, розвиток, спосіб життя.

Постановка проблеми. Освітньо-виховний процес як основа формування культури людини завжди спрямовується на органічне поєднання отриманих знань із формуванням умінь і навичок їх реалізації в спосіб життя. Проте досягти такої єдності вкрай складно з різних причин. Головна полягає в тому, що природно-біологічна мотивація чи не в кожній людині домінує над тією, яка визначається нормами освіти й виховання. Тому завдання в тому, щоб йти шляхом наближення загальних знань до характеристичних особливостей кожного індивіда. Якщо так буде організоване виховання й освіта, можна буде сподіватись на те, що в собі життя людини зміниться вектор мотивації на користь соціально-духовного, а не егоцентричного. Літератури з даної проблематики не перерахувати, адже кожна нова людина вимушена починати не з вершинних досягнень культури, а з «низу», з того, що випереджає її соціокультурний розвиток і спосіб життя.

Мета статті – розкрити духовний потенціал нотаріуса як результат прояву в них високої культури виховання, освіти, саморозвитку, що стало основою властивого їм способу життя.

Виклад основного змісту. Професійний нотаріус у своїй діяльності постійно перебуває під контролем не лише державних органів влади, які зобов'язують його певними вимогами, але й під «прицілом» суспільства. І не лише тому, що фактично кожна людина хоча б одного разу в житті зіштовхувалась із потребою в нотаріальному посвідченні певних документів. Головне в тому, що нотаріат є тією структурою в кожній державі, яка ніби ставить крапку в оцінці її політико-правової сутності. Судові рішення не є остаточними, оскільки є можливості апеляцій, включно до міжнародних судових інстанцій. Нотаріус, посвідчуючи щось печаткою закону, перебуває в екзистенціальній ситуації «крайнього» в тих випадках, коли людина вимушена до такого кінцевого «ви року» закону, внутрішньо не згодна з ним. Але нічого вдіяти не може. Аналогічно й нотаріус: відчуваючи недосконалість закону/законів, він зобов'язаний до їх виконання.

Постає питання: «Чим він може зарадити і собі, і клієнтам?». Очевидно, що в першу чергу високою культурою поведінки не лише під час виконання професійних обов'язків, але й прикладом демонстрації всіх тих ознак, які визначають зміст слова культура і поняття культура в його соціально-духовному значенні.

Суспільствознавчі дисципліни містять декілька сотень визначень культури. Для нас важливо визначити її як фактор соціалізації людини, тобто в якості соціо-культурного феномена. Від природи їй властиві досить потужні прояви егоцентризму. Але, проявляючи їх у взаємодії з іншими, тобто в суспільному середовищі, вона неодмінно наштовхується на певне непорозуміння мотивів свого поведінки, що досить часто завершується зовсім небажаними для неї, як і для її співбесідників чи партнерів по взаємодії, наслідками.

Вихід відомий – держава має на перше місце у своїй діяльності ставити ті структури, які й формують культуру поведінки на основі вивчення людини в її мотиваційних спонуканнях. Тут також можна запропонувати універсальну, на наш погляд, формулу О. Конта: «Знати, щоб передбачити, передбачити, щоб уникнути». **Знати** потрібно реальну сутність людини, якою вона – сутність – проявляється в різних життєвих ситуаціях і в різні періоди її життєвого шляху. **Передбачити** належну якість закладів освіти і виховання, яка залежить від того, настільки вихованими й освіченими є самі вихователі й викладачі знань. У такому разі можна **уникнути** небажаних для всіх людей, суспільства в цілому наслідків, які завжди є від того, що держава ігнорувала поради вчених щодо різних аспектів буття людини.

Звичайно, що процес виховання людини як суб'єкта соціокультурного розвитку складний. Звідси й постійне нагадування державних структур своїм громадянам про належний спосіб життя. А людям, що працюють в самих владних або підвладних структурах, – про обов'язок відповідати такому рівню суб'єктності. Виходячи з того, що освітньо-виховний процес починається з дитинства, а система нотаріату складається зі вже дорослих людей, що пройшли всі освітньо-виховні етапи свого розвитку, включно до професійного, ми, належачи до цієї системи, стверджуємо, що такий якісний соціокультурний рівень властивий даній спільноті. Але завжди є перспективи подальшого вдосконалення. Звичайно, що таке суб'єктивне оціночне судження має підтвердитись і підтверджуватись відповідними соціологічними вимірами.

Інша пропозиція полягає в тому, що при формуванні нотаріальної спільноти потрібно враховувати рекомендації тих вчених, які не є державними чиновниками, але мають чин об'єктивних дослідників прояву сутнісних сил людини та способів їх об'єднання в продуктивну асоціацію, яка актуалізує і примножує особистісні потенційні здібності.

М. Вебер розрізняв «об'єднання в суспільство за випадком» і «об'єднання за згодою». До першого він відносив досить стійке утворення, яким є держава (2. Вебер, 1990: 520). Ми думаємо, що, як не прикро, але українська держава, зважаючи на історію українського народу, значною мірою стала результатом певних випадкових обставин. Це не слід сприймати як заперечення наявності потужного державницького соціокультурного умонастрою в суспільстві в минулому і в наш час. Навпаки, це потрібно для того, аби всіма доступними засобами освіти й виховання з раннього дитинства формувати політико-правову культуру не просто особистості, а особистості громадянина як суб'єкта державотворчості. Підставою для такого розуміння соціокультурної сутності людини є застереження Аристотеля, згідно з яким той, «хто живе в силу своєї природи, а не внаслідок випадкових обставин, поза державою, той або недорозвинена в моральному відношенні істота, або надлюдина» (Аристотель, 1971: 378).

Можна жити в державі, але не належати до неї внутрішньо, згідно з переконанням, яке завжди є наслідком розвитку самосвідомості в її постійному насиченні не просто шкільними знаннями, чи навіть знаннями, які дає вища освіта. Це мають бути знання, що є результатом діалогу з видатними мислителями з приводу спільних із ними проблем, які в них знайшли своє глибинне розуміння й вирішення. Або ж стали наслідком настійливого застосування власних зусиль заради розширення розуміння лаконічних мудрих висловів, які не просто зберігає пам'ять, а спонукає до адекватних їх прихованому змісту дій. Виховання й освіта – це виявлення змісту тих душевних сховищ, які містяться в мовних текстах, яка і творить людину не тільки для уміння розмовляти, говорити, але для уміння мислити згідно з поняттями не лише як методами пізнання, але і як методами діяльності.

Із цього приводу М. Вебер зазначає: «Мовна спільність виражається в ідеально-типовому «ціле-раціональному» граничному випадку засобом багаточисленних окремих актів узагальнених дій, орієнтованих на очікування зустріти в іншого «розуміння» передбачуваного смислу» (Вебер, 1990: 523). Спільність на основі аналізу суто мовної комунікації породжує формування об'єктивно передбаченого спорідненого смислу. Саме такий споріднений смисл відносно правових категорій формує система освіти й виховання у нотаріусів, що дає підстави вважати нотаріальну спільноту ефективним суб'єктом соціокультурного впливу на суспільство. Згода між ними існує не за випадковим збігом думок, властивих громадській думці, яка далеко не завжди править світом за розумінням нею смислу права, а за розумінням права в його понятійному вимірі, отриманому засобами розумно-вольового способу мислення. Адже пройти кваліфікаційний іспит інакшим способом неможливо.

Спільнота системи нотаріату може претендувати на статус соціокультурного феномена суспільства не сама по собі, а в тому випадку, якщо її в такому статусі визнає держава. Але не як ідеальний тип поняття соціології, а як люди, що мають аналогічний рівень розуміння культури як засобу соціалізації людини. Об'єктивність вимагає від нас визнати, що не лише тільки нотаріус має почуття притягання до спільних за духом, але й багато інших діючих спільнот. Тут знову доводиться пропагувати досягнення вчених, відкрите й обгрунтоване ними багато віків, а то й тисячоліть тому. «Чим більш численними й різноманітними по типу конститутивних для них шансів сфери, на які індивід раціонально орієнтує свої дії, тим далі заходить «раціональна диференціація» суспільства; чим більш усупільненими стають за своїм характером його дії, тим більшої ступені досягає «раціональна організація суспільства»» (Вебер, 1990: 532).

Знання, яке дає виховання й освіта, повинні знаходити свій розвиток в способі життя людини, яка володіє ними на рівні нав'язливої ідеї. Знаючи відомий суспільствознавцям вислів Гегеля, згідно з яким «що розумне, те дійсне; і що дійсне, те розумне» (Вебер, 1990: 53), потрібно діяти в напрямку утвердження розуму в суспільне життя. Ті спільноти, члени яких знають, що розум – це внутрішній закон, якому підпорядковується все суще в природі, як і в них самих, оскільки вони її породження, її «вінець», врешті, мікрокосм, здатні діяти розумно, повинні відігравати провідну роль в суспільстві. Проте лише в тих випадках, коли такий же рівень знань об'єднує спільноту, що виконує владно-управлінську функцію в державі. Ці спільноти мають взаємодіяти між собою на рівні таких об'єктивних знань, тому що до цього їх підштовхує розумна воля.

Чому так не діють? – Тому що досить рідко правляча спільнота чинить правосуддя згідно зі справедливістю, об'єктивний критерій якої досить жорстко зумовлюється «об'єднанням за згодою», яка є випадковою, тимчасовою, сформованою на нерозумній формі розуму, як висловлювався К. Маркс. Нею є частковий інтерес, вірніше – часткові інтереси й потреби. Це майже не стосується нотаріальної спільноти, яка у своїй професійній діяльності, що з часом стає й способом життя взагалі, постійно утримує сферу мотиваційної свідомості на рівні загального як об'єктивного атрибуту закону, рівність перед застосуванням якого здатна утвердити в суспільстві справедливість «за згодою». Натомість політична спільнота, яка в Україні, на превеликий жаль, являє собою «об'єднання за випадком», знаючи, що людина схильна власне розуміння загального видавати за суспільне загальне, застосовує можливості державного примусу. Взаємодія з нотаріальною спільнотою, як і з іншими, створеними на основі згоди за спільними інтересами, в основі яких розумно-вольове їх виявлення й потреба в розвитку, здатна пом'якшити функцію примусу.

Проте М. Вебер, як об'єктивний і добродішний вчений і соціальний філософ, виходив із того, що примус необхідний. Звідси висновок: «Зростаюча від ступеня до ступеня схильність до «мирного» врегулювання спорів, яка витісняє застосування фізичної сили, лише відсовує її на задній план, будучи нездатна повністю виключити її зі сфери відносин між людьми. Лише в ході історичного розвитку застосування сили все більше монополізувалося апаратом примусу одного визначеного типу суспільного об'єднання або співтовариства, заснованого на згоді, а саме політичного, яке перетворило його спочатку в упорядковану загрозу примусу з боку могутніх людей, а потім формально нейтральної влади» (Вебер, 1990: 535). Таке розуміння стало панівним в громадській думці в тих типах суспільств, в яких утвердилась держава авторитарно-диктаторського чи навіть авторитарно-деспотичного типу правління. У тому числі таким є стан розуміння сутності держави не лише пересічною українською людиною, але й тими, хто створює політичні партійні спільноти на згоді її членів до примусу в разі отримання влади в ній.

На противагу партійній спільноті, як і багато в чому спільнотам правників, що беруть професійну участь у судовій гілці влади, нотаріат як суспільна організація, віднесена до громадянського суспільства, являє собою, як ми вже відзначили, витвір культури, представлені системою освіти й виховання, але не включений безпосередньо в державні інституції. Йдеться насамперед про приватний нотаріат, який займає провідне

місце у вітчизняному соціумі. Це, власне, й надає йому статусу соціокультурного феномена відкритого суспільства.

Автор книги «Відкрите суспільство та його вороги» К. Поппер вважав її головною метою «дослідження певних принципів перевлаштування суспільства. ... Навіть звертаючись до минулого, я розглядаю проблеми нашого сьогодення» (Поппер, 1994: 7). Переконані, що певні принципи будуть вкрай корисними для перевлаштування українського суспільства, яке у своєму розвитку в межах власної держави демонструє або надто повну відкритість, то знову відкочується до закритого й авторитарного типу.

Насамперед йдеться про принцип соціальної інженерії, суть якої він вбачав в тому, що держава всіма засобами сприяє активній суспільній позиції своїм громадянам у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Її методологія «полягає у плануванні «правової структури» протекціоністських інститутів... Другий полягає у наданні державним органам достатньо обмеженої свободи дій, якщо це дійсно необхідно для досягнення поставленої правителем мети. ... Очевидною політикою будь-якого демократичного втручання є використання по можливості першого методу і обмеження користування другим методом на випадок, якщо перший застосувати неможливо. ... Лише перший, інституціональний, метод, спираючись на результати обговорень і досвіду, уможливує якесь поліпшення. ... Цей метод – довготривалий, адже постійну правову структуру слід замінювати поступово, щоб уникнути непередбачених і небажаних наслідків, змін в інших частинах структури тощо. ... Перший метод можна охарактеризувати як раціональний, а другий – як ірраціональний. ... Окремий громадянин має знати і розуміти правову систему, тому планувати її слід зрозумілою. Вона не повинна бути несподіваною, адже має нести в соціальне життя фактор упевненості й безпеки» (Поппер, 1994: 143–144).

Для цілей нашого дослідження важливо виділити в наведеному фрагменті такі позиції. 1. Перший метод, будучи раціональним в якості інституціонально-протекціоністського, дозволяє нам ставити перед державними інститутами завдання вслякого сприяння нотаріальній спільноті в її просвітницько-правовій діяльності як у суспільстві, так і в органах виконавчої влади. Адже неприпустимо не використовувати високий рівень правосвідомості нотаріусів для суто секретарських функцій. 2. Держава не повинна революційно змінювати правову систему, особливо у сфері виробничо-економічних відносин як фактично визначальних для утвердження добробуту і сталого розвитку суспільства. Її мета – упевненість і безпека громадян. Адже безпеку як найвищу конституційно закріплену соціальну цінність не слід розуміти виключно в плані захисту «життя і здоров'я» в їх протилежності біологічній смерті. Для живої людини більш важливе щоденне психофізіологічне здоров'я. Надто часті зміни правового законодавства, що характерно для нашого суспільства, супроводжуються для активних учасників трудової діяльності стресовими душевними станами, які не сприяють ані укріпленню здоров'я, ані безпеці життя. А воно має бути «недоторканим» не лише в суто психофізіологічному розумінні, але й, головним чином, душевно-духовному.

Пропонуючи надати нотаріальній спільноті більше можливостей для ведення просвітницької діяльності, можна, в разі їх здійснення, розраховувати на те, що вона набуде не бажаного, а реального соціокультурного феномена. Третім важливим аспектом наведеного фрагменту є наголос на необхідності для громадян не просто говорити про справедливість і бажати її утвердження, але й розуміти суть правової системи. А зрозумілою вона стане тоді, коли її планування перестане бути справою законодавчого органу чи уряду, а стане їх власною справою. В цьому суть громадянського суспільства й соціальної інженерії. Як держава, так і суспільство будуються не зверху, а знизу, від окремої людини до організацій та інституцій. Нотаріальна спільнота і є такою суспільною інституційною організацією, яка обіймає не якісь окремі установи, на зразок Верховної Ради чи будинку уряду, а все суспільство по всій території країни. Нотаріальні контори – це не просто офіси, а центри соціалізації, центри притягання й центри кристалізації, навколо яких розгортається простір політико-правової культури.

Жити згідно із законами, витвореними людьми, яких обрали інші люди, не так легко. Адже, віддаючи свій голос за обранця, виборець, хто свідомо, а хто несвідомо, але відчуває себе якоюсь мірою приниженим. Звідси ще одна причина недовіри до держави, властива українській людині, схильної до індивідуалізму, до надання своїй власній волі вольниці, яка не бажає сліпо підкорятись чийсь волі, в тому числі волі закону. На такому тлі просвітницька діяльність людей, які не є безпосередніми представниками влади, може сприйматись без таких екзистенціальних граничних переживань. Адже просвітницька діяльність має в першу чергу соціокультурний, а не пропагандистський характер. Тобто вона передбачає наявність розуму в кожній людині, що не властиво пропаганді.

Поппер вважає, що для утвердження методу соціальної інженерії потрібно, по-перше, приймати обґрунтовані закони, які повинні діяти тривалий час, необхідний для виявлення їх ефективності, а не діяти владним правовим структурам на свій власний розсуд; по-друге, усвідомлювати розумну природу законів не лише природи, але й тих, які приймаються людьми для суспільства, і шкідливість ірраціональних сьогоденних рішень. Люди, врешті, мають бути свідомими того, «що одвічне запитання «Хто буде правителем?» давно слід замінити на більш реальне – «Як ми можемо його приборкати?» ... Нам не потрібен холізм. Нам потрібна поміркована, поступова соціальна інженерія» (Поппер, 1994: 145). Порада важлива для пострадянського суспільного простору, адже в ньому, попри критику філософії холізму, практично проводилась політика нав'язування пріоритету досягнення кінцевої цілі, коли все різноманітне постає як єдине ціле. Ми зараз маємо його прояви в так званій «совковій» психології, яка заважає утвердженню демократично-правових принципів плюралізму й толерантності.

Пропозиція надати нотаріальній спільноті йде не лише від приналежності до неї самої дослідниці. Це об'єктивна потреба кожної людини, яка відчуває в собі соціокультурну сутність закону, як і розуму, який його відкриває. Звідси й наш підхід до філософської антропології, яка виводить культуру із самої природи, а не з одного лише суб'єктивного бажання людини. В. Ефроїмсон, чії праці стали відомими лише в кінці перебудовного періоду й після розпаду тоталітарної держави, відзначав: «Кожен видатний учений повинен мати потяг до влади, яка виражається в пропаганді свого вчення. Роботи вченого без цього потягу залишаються непоміченими, і праці його пропадають дарма» (Ефроїмсон, 1995: 6).

Відзначимо, що пропаганда наукових вчень не тотожна пропаганді політичних партійних ідеологій, адепти якої мають бажання отримати владу на час свого життя. Натомість бажання влади з боку вчених суто просвітницьке, а не державно-примусове. Воно зумовлене об'єктивно, адже «розуміння того, що потяг до влади – залежна від генотипу риса психіки, дуже важливе. Бо ця необхідна для самоорганізації соціуму риса вдачі може піти на шкоду соціуму, якщо не дотримуватимуться певні правила «техніки безпеки» у поведженні з можновладцями» (Ефроїмсон, 1995: 7). Можна припустити, що йдеться про певні спокуси, які можуть вразити вченого в тому випадку, коли його вчення можуть використати не в цілях просвітництва, а в цілях пропаганди влади. Так бувало в усі часи, включно й у добу незалежної України, коли солідні правові заклади освіти, як і Конституційний Суд, приймали протиправні рішення.

Істинний сенс життя людини, свідомість якої визначена культурою як соціальним феноменом і фактором соціалізації, – в тому, **«щоб бути потрібним»**. Такий умовивід зробив цей вчений і водночас просвітитель. «Ця формула, при усій її стислості, охоплює багато що: жінці (та і чоловікові) потрібна дитина, вони обоє потрібні дитині, дитина потрібна товаришам, їм усім потрібні вчителі, педагоги, наставники; всі ці люди, за винятком паразитів, потрібні суспільству, цьому суспільству потрібні всі, від некваліфікованих робітників до найбільших творців. Почуття своєї потрібності являється, мабуть, самим постійним джерелом задоволення. Почуття саме твоєї потрібності матері і батьку, дружині, друзям, товаришам, справі є головним джерелом власної гідності. Навпаки, свідомість заміності або непотрібності є джерелом важкого смутку» (Ефроїмсон, 1995: 18).

Ми пам'ятаємо іншу відому формулу, яка панувала в недалекому минулому в державі «робітників і селян». А саме: «Немає незамінних людей». Якщо вона в наш час публічно не проголошується, то це не означає, що вона не проявляє себе. Особливо прикро, що найбільшою мірою несправедливість проявляє себе в судових рішеннях, адже судова гілка влади своє цільове призначення має в тому, щоб утверджувати справедливість. Між тим, як вже відзначалось, довіра до неї найнижча. А це водночас і недовіра до держави як необхідного суспільно-політичного й соціокультурного феномена.

Одне з важливих визначень людини – homo ludens – істота, що грається. Це об'єктивне й первинне її визначення, яке супроводжує все її життя в усіх видах її діяльності, а не лише в дитячому віці. К. Маркс тому й закінчив визначення праці як своєрідної гри фізичних та інтелектуальних сил. Гра соціалізує, тому є неодмінним і незмінним елементом культури взаємовідносин. Якщо при грі, яка по суті є змаганням, порушуються прийняті правила, це означає, що переможці не сприймаються тими, хто програв, як герої, а установка, або ж окрема людина, що прийняли таке рішення, не сприймається як орган правосуддя. Утвердити в суспільстві абсолютну справедливість неможливо. Але цілком можливо підняти рівень її розуміння, якщо в системі освіти абсолютний пріоритет надати правовому вихованню.

На початку статті ми наголосили на тому, що людину як соціо-культурну особистість формують всі складові частини, які містять в собі слово культура. Надавши слову статус поняття, ми отримуємо методологічний принцип його перетворення у спосіб життя. Якщо спробувати дати йому визначення, то, очевидно, варто включити в його зміст всі значення. Це потрібно для кожної людини, яка, на відміну від науковців, схильна сприймати кінцеві визначення в їх значенні для себе особисто, а не для вчених. Останні приходять до остаточних умовиводів на підставі тривалих аналітико-синтетичних досліджень. Пересічна людина критерієм культури поведінки інших визнає прояв у публічному суспільному просторі до себе чи до інших людей, включно до природного середовища, вихованості, освіченості, витонченості та шляхетності поведінки, постійного прояву поваги й пошани до співрозмовників, їх зовнішності, відповідності змісту розмов і способу життя. Це основні смисли, взяті нами з латинського словника (Дворецкий, 1976: 276).

Якщо спробувати дати наукове визначення поняття, то **культура – це процес усвідомленої зміни егоцентричної мотивації життєдіяльності людини на соціоцентричну як значиму для неї самої**.

Як бачимо, є певна різниця між визначенням культури на буденному рівні та рівні професійному як граничному і рівні метаграничному як філософському. На першому рівні культура як фактор соціалізації, фактор наслідування являє собою запозичення того, що є бажаним для людини на рівні відчуттів, здійснюване на основі зовнішніх її проявів. На другому бажане підштовхує до включення освіти й виховання в процес свідомої приналежності до певних її елементів, які стають професійним заняттям. На вищому рівні культура проявляє себе як постійне прагнення людини до входження в безмежний простір соціалізації. Ми назвали це філософським рівнем, беручи до уваги авторитетне судження М. Гайдеггера про філософію як «останнє й граничне» прагнення людини до розуміння «Буття сущого», яке належить не лише природному Універсуму, але й Універсуму людської свідомості.

Ми висвітлити ті можливості, які, за належної підтримки держави і громадянського суспільства, змогла б реалізувати нотаріальна спільнота. Звичайно, що не лише вона. Але далеко не завжди на суспільство

позитивно впливають ті індивідуальні й колективні суб'єкти, які належать до сфери політико-правової культури, чи професійні діячі культури, що представляють мистецтво в різних його видах і жанрах.

Висновки. 1. Поступ сучасного українського суспільства в напрямку розбудови правової, демократичної, соціально орієнтованої у своїх діях держави може бути успішним за рахунок повного сприяння з боку тих її очільників, які самі перебувають на рівні соціокультурних суб'єктів саморозвитку, не відчуваючи себе представниками влади. У такому випадку можлива горизонтальна взаємодія зі спорідненими соціальними верствами.

2. На наше переконання, найбільш надійним соціальним партнером для представників державних інституцій є нотаріальна спільнота. Воно ґрунтується на тому, що їм серед всіх інших спільнот спорідненого фахового юридичного профілю найбільшою мірою властива культура дотримання законності як основи справедливості. Це, у свою чергу, формує соціоцентричне спрямування способу життя, який не може не приваблювати громадянське суспільство.

Напрямки подальших досліджень мають підпорядковуватись пошуку шляхів утвердження соціокультурної, а не політико-партійної ідентичності суспільства.

Список використаних джерел:

1. Аристотель: в 4 т. / Москва : Мысль, 1971. В 4 т. С. 375–644.
2. Вебер М. О некоторых категориях понимающей социологии. Избранные произведения. Москва : Прогресс, 1990. С. 495–546.
3. Вебер М. О некоторых категориях понимающей социологии. Избранные произведения. Москва : Прогресс, 1990. С. 495–546.
4. Дворецкий И. Латинско-русский словарь. Москва : Русский язык, 1976. С. 1096.
5. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. У двох томах. Т. 2. Київ : Основи, 1994. В 1 т. С. 444.
6. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. У двох томах. Т. 2. Київ : Основи, 1994. Т. 2. С. 494.
7. Ефроимсон В.П. Генетика этики и эстетики. Санкт-Петербург : Талисман, 1995. С. 6–18.

References:

1. Aristotle. (1969). Aristotle'. Sochineniya: v 4 tt. [Essays in 4 volumes]. Moscow : «Misl». 4 v. P. 375–644 [in USSR].
2. Veber M. (1990). O nekotorykh kateghoryjakh ponymajushhej socyologhyy. [About some categories of understanding sociology. Selected works]. Yzbrannie proyzvedenyja. Moskva : Proghress, P. 495–546 [in USSR].
3. Veber M. (1990) O nekotorykh kateghoryjakh ponymajushhej socyologhyy. [About some categories of understanding sociology. Selected works]. Yzbrannie proyzvedenyja. Moskva : Proghress, 1990. P. 495–546 [in USSR].
4. Dvoresky Y.H. (1976). Latino-russkii slovar' [Latin-Russian dictionary]. Moscow: Russian language, P. 1096 [in USSR].
5. Popper K. (1994) Vidkryte suspiljstvo ta jogho voroghy. in 2 vols. [Open society and its enemies]. Kyiv : Osnovy, 1994. in 1 vols. P. 444 p. [in Ukraine].
6. Popper K. (1994) Vidkryte suspiljstvo ta jogho voroghy. in 2 vols. [Open society and its enemies]. Kyiv : Osnovy, 1994. in 2 vols. P. 494 [in Ukraine].
7. Efroimson V.P. (1995) Ghenetyka etyky y estetyky. [Genetics of ethics and esthetics]. Sankt-Peterburgh : Talysman, 1995. P. 6-18 [in Russia].